

LIDOVKY.CZ

https://www.lidovky.cz/orientace/obeti-valky-mavis-gallantova-kanadska-spisovatelka-pozdni-navratilec.A220926_104603_in_orientacer_ape?h=C71217424F3FA1F302BE0D57B2C6B2B1

Recenze

Někdo musí být dobovou hvězdou, a někdo nemusí... Výbor z novel a povídek kanadské prozaičky Mavis Gallantové Pozdní navrátilce jasně ukazuje, že tato dáma se o jakékoliv prosazení snažit nemusela. Snažila se výhradně při psaní svých textů, které jsou již víc než půl století staré.

[Ondřej Horák](#)

28. září 2022 5:00

Hans Schnier, hlavní hrdina Klaunových názorů Heinricha Bölla, ve své skepsi jasnozřivě podotýká: „Filmy o umělcích dělají většinou lidé, kteří by takovému van Goghovi nedali za obraz ani paklík tabáku, leda tak půl paklíku, a ještě by jim to pak bylo líto, protože by si uvědomili, že by jim ho býval dal i za fajfku tabáku.

Ve filmech o umělcích bývají utrpení umělecké duše, bída a zápas s démony vždycky přeneseny do minulosti. Žijící umělec, který nemá na cigarety, který své ženě nemůže koupit střevíce, je pro lidi od filmu nezajímavý, protože jim ještě tři generace žvanilů před nimi nepotvrdily, že je to génus.“

A teď tu máme kanadskou prozaičku Mavis Gallantovou (1922–2014), za niž by ještě nedávno patrně taky leckdo nedal ani paklík tabáku, avšak nyní, po smrti, už to může být ta nespravedlivě opomíjená geniální literátka, jež je připomenuta svazkem Pozdní navrátilce. Jako by tak i samotná kanadská spisovatelka byla pozdním navrátilcem.

Ovšem ona se nevrací, ona se v českém prostředí objevuje poprvé. A po přečtení Pozdního navrátilce můžeme s klidem říct, že na jednu stranu je nepochopitelné, že Mavis Gallantová musela tak dlouho čekat, ale na druhou stranu také to, že patří k těm literátům, kteří klidně mohou sedět v koutku a o nic se nestarat, nic neurgovat, jelikož vědí, že kvalita jejich díla natolik tiše křičí, že si ho dřív nebo později musí někdo všimnout. A je prakticky jedno kdy.

Opožděné docenění

Pozdní navrátilce patří ke stejně nenápadně zásadním překladovým titulům, jako byl kupříkladu kdysi první svazek povídek Raymonda Carvera Katedrála, dále Andělé v Ritzu Williama Trevora, Už dávno ti chci něco říct a jiné povídky Alice Munroové, Zlaté hodinky a jiné povídky Johna McGaherna či nedávno Manuál pro uklízečky Lucii Berlinové. Je to tedy ten typ knihy, která mívá značný a dlouhodobý vliv na zdejší literáty, ovšem zároveň se nestane prodejním hitem.

Kdybychom tak měli dokončit tuto hořko-sladkou předpověď, musíme podotknout, že stejně jako Mavis Gallantovou čeká i Pozdního navrátilce nejspíš osud opožděného docenění. Cena

knihy na antikvariátních webech bude stoupat s tím, jak budou naskakovat roky uplynulé od vydání a jak se bude zvyšovat povědomí o tom, že šlo o skutečně výjimečný počín.

KNIHA TÝDNE

Pozdní navrátilce

Mavis Gallantová

V překladu Martina Pokorného vydalo nakladatelství Maraton, Praha 2022. 288 stran.

A to je tu ještě velký prostor k následování, neboť Pozdní navrátilce přináší třináct novel a povídek. Nicméně Mavis Gallantová, jež v roce 1950 přesídlila do Evropy – nejprve do Španělska, později se usadila v Paříži –, jich za život napsala a publikovala v prestižním periodiku The New Yorker sto šestnáct. K tomu je též autorkou dvou románů, a i proto můžeme litovat, že Pozdní navrátilce neobsahuje doslov, kde by třeba bylo naznačeno, jak výběr oněch třinácti próz probíhal.

Každopádně vzhledem k nejčastějšímu tématu a typu postav byl název vybrán příhodně. Protože nejen titulní Pozdní navrátilce se zabývá německými mladíky, kteří byli ve Francii zajati v německé uniformě a jejichž ještě nerozvinutý život tak byl nenávratně zpožděn, někteří již tuto přervanost svého osudu nedokázali vůbec navázat. Připomeňme ostatně, že i Heinrich Böll (1917), nositel Nobelovy ceny za rok 1972, druhou světovou válku strávil v německé uniformě, a tak první povídkovou knihu publikoval až v roce 1949.

Dále je tu ta věc, že když se člověk po letech vrátil domů, nebyl stejný nejen on, nýbrž ani domov. A teď není řeč vysloveně o vybombardovaných německých městech. Hned na první straně úvodní povídky Willi čteme, že hlavní hrdina v zajetí snil o domově, „ale když se vrátil, jedna jeho sestra chodila s Američanem a celá rodina, šťastná jak blechy, poskakovala kolem nového bohatého švagra, stavitele ze Stuttgartu.

Francouzi nás u sebe měli čtyři roky, říkal si Willi, ale nenaučili se ani slovo německy, a když nám někdo mohl vrazit kudlu do zad, tak to udělal. Nemá Francouze o nic raději než Němce, jenom jimi míň pohrdá.“ Proto se Willi nakonec vrací do Paříže.

Pokud se budeme zabírat otázkou, proč kanadskou autorku zaujali zrovna mladí Němci zavlčení do války, pak asi dojdeme k této odpovědi: protože to byly nejvíce opomíjené válečné oběti. A proč? Protože nikoho je ani nenapadlo litovat.

Je Německo s námi?

Obecně se dá říct, že se Mavis Gallantová nejvíc zabývá lidmi, jimž válka namíchala špatné karty. Nejedná se tak pouze o bývalé německé vojáky, v povídce Když jsme byli skoro mladí čteme: „Tužkou na papíře si propočítal, co skrývá budoucnost, a usoudil, že to nestojí za zvláštní snahu.“

Pozdní navrátilce

Jde tak o ono velké promáchnutí mezi nadějně se rozvíjejícím mladým životem a následným uvědoměním si toho, že už nic významného nepříjde. Protože se buď něco pokazilo, nebo na to zkrátka nemáme. Kdybychom to chtěli mermomocí transponovat do tuzemského dneška, tak to je pořád stejné, akorát že teď už nejde o mladíky zničené válkou, nýbrž o ty, kteří se měli stát úspěšnými sportovci, umělci, podnikateli, ovšem nějak jim to nevyšlo.

Postavami novel a povídek Mavis Gallantové, pocházejících ze šedesátých a sedmdesátých let, jsou tak bezdomovci – lidé dočasně či trvale pozbyví jistoty domova –, v jejichž životě zůstává přítomna jako nezhojitelná trhlina válečná zkušenost. Například hlavním hrdinou povídky Jedna stránka deštivého dne je mladý Němec, jenž je ve francouzské laboratoři na stipendiu a účastní se protestní stávky pouze proto, že je sugestivně popichován otázkou: „Je Německo s námi?“ Je mu to vrcholně nepříjemné, neboť slovní nátlak připomíná způsob, jakým byl jeho patnáctiletý bratr za války v německé uniformě dostrkán k přísaze Hitlerovi.

Nejtypičtějšími postavami Pozdního navrátilce jsou však němečtí mladíci, kteří se v Paříži živí tím, že ve válečných snímcích hrají německé vojáky. Což lze vnímat jako další potupu u těch, kteří skutečně v německé uniformě museli bojovat. U dalších tomu tak ale nebylo, i když to třeba tvrdí. To, že nesedí hodnosti, je již jen nepodstatný detail: „Dieter začínal jako vojín, byl povýšen na poručíka a čekal, že se brzy stane kapitánem. Měl dva dobré mimické výrazy, jeden pro vítězství a jeden pro porážku. Při postupu vpřed upřeně zíral vzhůru, jako by sledoval jestřába až do úplného zmizení. Někdy si k očím tiskl dalekohled. Porážka ho zastihovala, jak zírá na špičky bot.“

Dieter sám nepatří k válečným veteránům, nýbrž i tak se považuje za pamětníka dřevních dob, rozuměj, co se týče válečných filmů: „Dieter vzpomínal, jak v šedesátých letech bývali opravdoví Francouzi, opravdoví Němci, autentičtí Židé. Židé hráli deportaci tak, jak ji viděli ve filmech, a Němci se také vzdávali podle filmové tradice, ale s tímto rozdílem: alespoň dělali něco, co před nimi dělali jejich rodiče.“ Tento Dieter je tedy vlastně zastáncem dnes propagovaného postoje: černoch by neměl hrát bělocha, nebinární by neměl hrát binárního, člověk, který nemenstruuje, by neměl hrát člověka, který menstruuje, a Vašek by se neměl převlékat za medvěda...

Odkud se berou?

Zároveň se ovšem o Gabrielovi, Dieterově příteli a taky herci, dočítáme v souvislosti s Německem následující smutně humornou informaci: „Nikdy v té zemi nebyl, jenom v ní vyskakoval z vlaků. Výhradně ve filmech viděl, jak se zvedá mlha a stezky se ztrácejí v kapradí.“

To skutečný „pozdní navrátilce“ z titulní prózy má doma úplně jiné věci k vyřízení. Po létech v zajetí se vrací do bytu, kde matka žije s novým mužem, na němž se její syn hodlá zahojit: „Tohle mi staří muži prostě dluží: ti staří muži v zajateckém táboře, kteří by prodali otce i matku za naběračku polévky navíc a kteří za ni už tak prodali svoje děti; staří muži, kteří pošpinili sprostotou moje představy o ženách; staří muži v bunkrech, kteří se v Berlíně nechali bránit dívkami; staří muži, kteří se opovážili přežít.“

Prózy Mavis Gallantové nejsou nadčasové pouze díky své literární kvalitě, ale i díky tomu, co zachycují. Vždyť ze všeho výše citovaného si můžeme odvodit něco k naší žhavé současnosti. Koho překvapí, jak dlouho zůstává druhá světová válka přítomna v životech hrdinů Pozdního navrátilce, ten si to může srovnat s českou přítomností – ještě třiatřicet let po sametové

revoluci řešíme, kdo býval členem jaké složky a jaké rozvědky a kdo byl či pořád je ruský agent spíš než český prezident.

V nejrozsáhlejší novele Uzel Pegnitz se zas setkává ve vlaku Nor s Němcem. Nor s noblesou vítěze otevírá jakoby nic téma válečných reparací, přičemž Němec odmítá sehrát roli viníka jen kvůli tomu, že je Němec. Nicméně potom z rohu kupé vystřelí postarší, bez ustání svačící žena: „Kladu si otázku, odkud se všechny ty peníze berou?... A ty splátky pokračují! Pořád a pořád! Odkud se to všechno bere?“ Rovněž velice aktuální dotazování se...

Stejně jako v úvodu jmenování autoři je taktéž Mavis Gallantová tou prozaičkou, v jejíchž textech najdeme neodolatelně přesně zachycené, a proto krásné postřehy: „Nějaký čas byly její dopisy jako stezka dítěte, které zachází do lesa hloub a hloub. Nedokázal se rozhodnout, zda ji následovat, a zatímco se rozhodoval i nerozhodoval, stezka skončila a cesta za ní zarostla.“ Nebo tu máme smutné poznání galeristy Specka: „Podle jeho zkušeností milostné aféry a sňatky hynou mezi sedmou a osmou hodinou, v čase deště a bez taxíků.“

Ona šťupuje a látá

A ještě je – aby nevznikl mylný dojem – nutno dodat, že Pozdní navrátilcec není knihou o mužích, či dokonce o vojácích. Jsou to texty velice civilní a je v nich naprosto přirozeně přítomen i ženský element. V próze Remise do popředí vystupují postavy manželky a dcery Angličana umírajícího na pobřeží Středozevního moře.

A je tomu tak též v jiných povídkách: „Ženská vždycky dokáže přetržený život nějak prakticky využít, usoudil Gabriel. Ráda ho šťupuje a látá a kontroluje, že jsou lemy rovné. Roztáhne i poslední cár a přeměří ho: „Co se dá s tímhle zbytkem provést? Jak dlouho musí vydržet?“ Muž si život navléká konfekční. Když mu nepadne, zkusí ho vyměnit za jiný. Jedině pošetilec se pokusí upravit si rukávy nebo přešít knoflíky; neumí to.“ Je zábavné vnímat tu ten detail, že zde jsme v mysli muže, ovšem víme, že to napsala žena.

Tento citát by se ale dal použít nikoli pouze k charakterizování ženského a mužského přístupu, nýbrž patrně i k zachycení odlišnosti povídkáře – toho, co šťupuje a látá a dokáže využít každý kus látky – a romanopisce – pokud netrefí každý detail, pak román, jenž měl být triumfální fazónou, zplihne a zbude z něj směšný fráček.

Přičemž věta o ženské, která vždycky dokáže přetržený život nějak prakticky využít, jako by přesně seděla na Mavis Gallantovou, jak ji teď můžeme poznat díky výboru Pozdní navrátilcec. Tahle rodilá Kanadanka šťupuje a látá tak nedostižně, že výhradně pošetilec si může myslet, že dokáže stvořit z nové látky na moderním šicím stroji něco daleko lepšího...

A abychom z ní zas nedělali většího vydědence, než jakým byla, připomeňme, že v roce 1981 získala v rodné zemi Governor General's Award za soubor Home Truths: Selected Canadian Stories. Mimochodem, o tři roky později obdržel totéž ocenění Josef Škvorecký za anglický překlad Příběhu inženýra lidských duší.

Zdroj: https://www.lidovky.cz/orientace/obeti-valky-mavis-gallantova-kanadska-spisovatelka-pozdni-navratilec.A220926_104603_ln_orientacer_ape?h=C71217424F3FA1F302BE0D57B2C6B2B1